

מגילת איכה

ועיקר הקינה היא מגלת איכה שנאמרה ברוח הקודש על פי נבואת ירמיה.²⁵²

אומרים איכה וקינות בנחת ודרך בכי ומפסיק באיכה מעט בין כל פסוק ופסוק כדי שיכנסו הדברים אל הלב.²⁵³

• **"כִּי־יִי הוֹנֶה"** (א,ה) – הוא לבדו במפיק ההא לנקבה כאילו כתוב הוֹנֶה אותה, ופירושו הדאיב²⁵⁴ אותה. אבל **"הוֹנֶה יִי"** (א,יב) – ללא מפיק בהא, ופירושו אשר הוֹנֶה ה' אותי²⁵⁵ וכן **"כִּי אִם־הוֹנֶה"** (ג,לב) – ללא מפיק הא, ופירושו שהאדם מביא על עצמו את היגון.²⁵⁶

בכל אלו ההא בחולם לא בשורוק. והבניין של פועל זה אינו הופעל מפני שלא שייך לומר "אותה" אחריהם. והרד"ק בשורשים משייך מילה זו לשורש יג"ה.²⁵⁷ נמצא שבניינו הפעיל²⁵⁸ כמו הורה משורש יר"ה. ונקראים נחי הקצוות שגם פא הפועל וגם למד הפועל עלולים להעלם בהטיות, ודינה של היוד (שהיא פא הפועל) של נחי הקצוות שתלך אחר דרכי נחי פא יוד (כמו הושיב²⁵⁹ לשורש יש"ב) וההא (שהיא למד הפועל) אחר דרכי נחי ל"ה (כמו הגלה לשורש גל"ה).²⁶⁰ וכמוה הוֹנֶה, הוֹכֵחַ וכדומה.

"בְּתוֹל הַיָּהּ נוֹגֶזֶת"²⁶¹ (א,ד) – גם מאותו שורש²⁶² ומאותו מובן של יגון, אלא שבא בבנין נפעל.²⁶³

"וַיִּגַּהּ בְּנִי־אִישׁ" (ג,ג) – ללא מפיק בהא ובכל זאת הבית דגושה מפני שבאה לאחר טעם מפסיק. והגימל בו היא דגושה משא"כ בקודמיו שבהם הגימל רפויה ומבטאה ידוע.²⁶⁴

• **"עוֹלָלֶיהָ"** (א,ה) – הם הילדים הקטנים, ואף במעי אמן קרויים כך²⁶⁶ במקומות אחרים.

שם העצם בלשון יחיד בא כשהלמד הראשונה בקמץ²⁶⁷ או בצירי²⁶⁸ כמו **"בְּעֵטֶף עוֹלָל וַיּוֹנֵק"** (ב,יא), ובלשון רבים, הלמד הקמוצה תשאר בקמץ כמו **"עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לָחֶם"** (ד,ד),²⁶⁹ והצרויה תנוקד בשוא כמו **"מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יִסְדֹּתָ עֵז"** (תהלים ח,ג), וכן בסמיכות **"עֲלָלִי טַפְּחִים"** (איכה ב,כ).

ויש גם פועל מאותו השורש שפירושו לעשות פעולה, ולרוב פעולה שהיא מנהג גנאי בזיון²⁷⁰ וניוול.²⁷¹ לדוגמא **"לָמִי עוֹלָלֶת כָּהֵן"** (ב,כ), **"עֵינֵי עוֹלָלָהּ לְנַפְשִׁי"** (ג,נא).²⁷²

אף שהמילה עוֹלָל כשהלמד מנוקדת צירי היא שם עצם כדאמרן לעיל, הרי יש גם פועל עם אותו הניקוד כדוגמת **"וְעוֹלָל לָמוֹ פֶּאֶשֶׁר עוֹלָלֶת לִי"** (א,כב) – בו הנביא מבקש מה', עשה להם הגמול על פשעם כאשר עשית לי.

"אֲשֶׁר עוֹלָל לִי" (א,יב) – הלמד בפתח לא בצירי. ופירושו כמו אשר נעשה לי.²⁷⁴ וכיוון שלא בא בצירי, הרי הוא מבניין פועל.²⁷⁵

²⁶³ רד"ק בשורשים שורש יגה ובמכלול שם.
²⁶⁴ עיין ברד"ק שם שיש מחלוקת אם הוא מבניין פועל או הפעיל.
²⁶⁵ עיין במאמר בפרשת שופטים על המבטא הנכון של אותיות בגי'ד כפ"ית.
²⁶⁶ מצודת ציון תהלים ח,ג.
²⁶⁷ כמו בירמיה ו, ט-יא.
²⁶⁸ רד"ק בשרשים שורש עלל.
²⁶⁹ וגם אם יבואו בכינוי כמו **"עוֹלָלֶיהָ"** (א,ה), **"עַל־נַפְשׁ עוֹלָלֶיהָ"** (ב,יט).
²⁷⁰ בפרט אם יהיה בבניין התפעל (להתעלל) עיין פרש"י שמות יב, ובמדבר כב, כט.
²⁷¹ רש"י איכה ג, נא.
²⁷² עשתה לנפשי הדאגה והדאבון מרוב בכותה מכל בנות עירי [רד"ק].
²⁷³ והוא בלשון ציווי אבל יש גם מקור באותו ניקוד כמו **"עוֹלָל יְעוֹלָלוּ"** (ירמיהו ו).
²⁷⁴ רש"י, ראב"ע.
²⁷⁵ כך נראה מהאבן עזרא

²⁵² של"ה הוי"ד בכה"ח סופר תקניט אות ו'.
²⁵³ מתוך סידור קול אליהו, ע"פ דרשות מהר"י ויהרמ"א תקניט ס"א.
²⁵⁴ מלשון יגון, תוגה. מפרשים.
²⁵⁵ רש"י. להורות ג"כ על לשון הפעיל (כדלקמן). דקדוקי רש"י.
²⁵⁶ בשביל עוונו ואח"כ ה' ירחם כרוב חסדיו. ע"פ פרש"י שם.
²⁵⁷ ע"ע במכלול בנחי הקצוות (ליק דף קכג ע"א).
²⁵⁸ וכן מוכיח בדקדוקי רש"י א,ה מההמשך (פסוק יב) שהוסיף רש"י מילת "אותי".
²⁵⁹ האות יו"ד נופלת לפרקים ובאה אות וי"ו במקומה. ע"פ רשב"ם בראשית מט, ח.
²⁶⁰ לשון "כללי הדקדוק" של הרב שמחה קאלימאני ז"ל עמוד צז-צח.
²⁶¹ אע"פ שבכתי"י לניגוד הנון דגושה, לא שמענו מעולם כן. והדין נותן שהנון תהיה רפויה מפני שאין פה דין אתי מרחיק ואע"פ שמצאנו כוונה, אין מביאים ראיה מן היוצא מן הכלל. וגם המנחת שי לא העיר פה דבר וגם הרד"ק במכלול דף עט-פ' לא הזכירו בריבוי הדוגמאות שהביא.
²⁶² ראה בדקדוקי רש"י שם וכן מסביר ברש"י בהמשך ג,סה.

דגושה. המילה "הבת" בטעם מפסיק למרות הסמיכות.²⁸¹

- "בצע אַמְרָתוֹ" (ביז) – האלף בסגול
- "אני הגבר" (גא) – המנהג שבפרק ג' קוראים כל שלושה פסוקים כפסוק אחד. כך שבסוף שני פסוקים מנגנים טעם של אתנח או זקף קטן, ורק בסוף הפסוק השלישי מנגנים את הסוף פסוק ממש.
- "ראה עָנִי" – העין חטופה והטעם בנון, שלא כמו "גלתה יהודה מְעַנִּי" (גא) שהוא מלעיל גמור.
- "אוֹתִי נְהַג" (גב) – הנון בקמץ לא בחיריק. "נִי־לָד" – מלרע, והלמד בפתח.
- "וַיִּקְרָא" (גה) – מלרע, וכל האותיות במילה זו בפתח.
- "הוֹשִׁיבֵנִי" (גו) – הבית בפתח.
- "וַיִּגְרַס בְּחֻצֵי שְׁנֵי" (גטז), "וַיִּתֵּן בְּעֶפְרָיִם פִּיהוּ" (גכט),²⁸² "סִפּוֹתָהּ בְּעֵנָן לָד" (גמד) – הבית מנוקדת בסגול ומועמדת במעמיד שכוללת בתוכה את הא הידיעה שנפלה. גם "נִפְלּוּ בְּחֶרֶב" (בכא) – הבית בסגול אבל אינה מועמדת, מפני סמיכות הטעם.
- "וַיִּשׁוּבָה עַד־יְיָ" (גמ) – "עד", ולא "אל" כמו שבהושע ו,א.
- "סִפּוֹתָהּ בְּאֶרֶץ" (גמג) – הבית בקמץ ולא בשוא והיא רפויה. שלא כמו "תִּרְדֹּף בְּאֶרֶץ" (בסוף הפרק).
- "מִתְחַת שְׁמַי יְיָ" (גסו) – המם בצירי ולא בחיריק.
- "עוֹדִינִי" (דיז) – הנון רפה.²⁸³
- "זכר ה'" (הא) – בפרק זה אין טעם אתנח בפסוקים, לפי שהם פסוקים קצרים (וכיוצא בלעיל בפרק ג' כולו חוץ מפסוק נ"ו) והטעם המפסיק בפרקים

לסיכום בכל לשונות אלו של השורש על"ל יש לשים לב לניקוד כי פעמים הוא בקמץ, פעמים בצירי, פעמים בשוא ופעמים בפתח.

- "כָּל מַחְמְדֵיהֶּ" (אז) – הקובץ בא במקום שורוק ונחשב לתנועה גדולה, לכן הדלת שלאחריה רפה כמו שבמילה "וַיִּמְרֹדֵיהֶּ" שקודם לכן בפסוק באה הדלת רפה לאחר שורוק. שלא כמו "מַחְמְדֵיהֶּ" (פסוק י), "מַחְמְדֵיהֶּם" (שם יא לפי הקרי), "מַחְמְדֵי־עֵינִן" (בד) – שבהם הדלת דגושה בדגש כבד לאחר פתח.
- "לְנִידָה" (אח) – הדלת רפה ופירושו מגזירת נע ונד, ולא בדגש כמו "לְנִידָה בִּינֵיהֶם" (פסוק יז) שפירושו מרוחקת כמו אישה נידה.²⁷⁶
- "קָרָאתִי לְמֵאֵהֶבִי" (איט) – הלמד בפתח והמם בשוא נח.
- "מַעֲנֵי חֶמְרֵמְרוֹ" (אכ) – המם השניה בקמץ ולא בשוא, וטעם המילה מלעיל. ובפרק הבא "חֶמְרֵמְרוֹ מַעֲנֵי" (ביא) המם בשוא נע כי הוא בהמשך דיבור ולא בהפסק, והוא מלרע. ובשניהם החית בחטף-קמץ.
- "יִדְמוּ" (ביז)²⁷⁷ – הדלת בדגש חזק אבל "וְלֹא תִדְמָה" (גמט)²⁷⁸ – הדלת רפה, וגם התנו רפה בה.
- "אֲבַד וְשִׁבַר" (בט) – שניהם בפתח.
- "מִלְכָּה וְשָׂרִיָּה בְּגוֹיִם" – הבית רפה כי אין להא שלפניה דין מפיק.²⁷⁹
- "בְּעֵטָף" (ביא) – הבית בצירי, להורות שחסרה הא מבנין נפעל (כאילו היה כתוב בהעטף).²⁸⁰
- "הַבַּת יְרוּשָׁלַם" (ביג) – הא זאת נקראת הא הקריאה וכללי הניקוד שלה הם כמו הא הידיעה לכן, הבית שאחריה

²⁸¹ אבל לפי הרב תורה תמימה אות נח משמע שהא זאת מיותרת לדרשה שהול"ל בת ירושלים כמו שנאמר כמה פעמים בת ציון, ולפי זה נראה שלא פירש שהיא הא הקריאה ואולי מפני ההפסק הני"ל.

²⁸² הבית בסגול ולא כמ"ש בלחם הבכורים דף מ"א ע"א, ונכדו בשירי דוד דף ו' ע"א שהוא בצירי. וכבר העיר על זאת הרב הנאמן בתיקונים והערות לספר שירי דוד, שאצלנו באיכה הבית בסגול כי הוא במקום בהעפר, וצ"ע.

²⁸³ כי הכוונה ללשון רבים - עוד אנחנו. כמו "וַתִּרְדֹּף־בְּנִי" (גמג) שגם שם הנון רפה ללשון רבים - ותדרוף אותנו.

²⁷⁶ עיין פרש"י בשני הפסוקים. אבל נראה שלראבי"ע לשניהם אותו מובן.

²⁷⁷ ישתקו כמו "וַיִּדְמוּ כְּאֶבֶן" (שמות טו, טז) שפירושו ישתקו כמו אבנים. וכן "וַיִּנְדְּמָה־שָׁם" (ירמיהו ח, יד), הפטרת תיב שחרית) ג"כ הדלת בדגש כבד.

²⁷⁸ כלומר לא תפסוק (או לא תשתוק) עיני מבכי [ע"פ התרגום ורד"ק בשרשים שורש דמם].

²⁷⁹ מנחת שי וע"ע בדבריו על "אבניה ברזל" (דברים ח, ט).

²⁸⁰ ראבי"ע שם.

מגילת איכה

טיוטא

אלו אחרי הסוף פסוק הוא זקף קטן, ובא לרמוז כמה עם ישראל חשוכי מנוחה, ומלאי יגון ואנחה.²⁸⁴

• "בְּתַנּוּ יָד" (ה,ו) – התנו בפתח²⁸⁵ לא בשוא²⁸⁶ ופירושו למצריים אנחנו נתנו יד.²⁸⁷

רשיי מסביר שהנון השניה דגושה מפני שהיא משמשת במקום הנון הנוספת שנפלה שהיה צ"ל כתוב נתננו.

• "זְקַנִּים" (ה,יד) – לפי מנהג יהודי בבל מתחילים לשנות את המנגינה למנגינה עצובה יותר. ועיין יסוד ושורש העבודה ב,ו שמבאר כמה צריך לבכות בכי עצום בפסוק זה על זקני הסנהדרין ובפסוקים הבאים.

• "הַשִּׁיבְנוּ ה'" (ה,כא) – איכה הוא אחד מן הספרים²⁸⁸ בתנ"ך שלאחר שמסיימים אותם חוזרים וכופלים בהם את הפסוק שלפני אחרון, כדי לסיים בדבר טוב.²⁸⁹

²⁸⁴ איש מצליח שם הערה 4.

²⁸⁵ פירוש, אנחנו נתנו.

²⁸⁶ שאז היה פירושו הם נתנו.

²⁸⁷ כמ"ש באיכה רבה פרשה ה' אות ו, מה היו עשרת השבטים עושין היו משלחין שמן למצרים ומביאין תבואה ומשלחין לאשור שאם יבואו שונאים יהיו כדי לסייען.

²⁸⁸ ישעיהו (שקוראים בהפטרות שבת וראש חודש), מלאכי (מתרי עשר - שקוראים בהפטרות השבת הגדול), איכה (קינוח) וקהלת. וסימנם יתק"ק כמובא בחלק הדקדוק למהר"ץ בסוף ישעיהו. אמנם גם בשיר השירים נוהגים לחזור על הפסוק שלפני האחרון. והטעם שלא נזכר בסימן יתק"ק נ"ל כי פשוטו של מקרא הוא טוב שמדבר על החשת הגאולה, אלא שחז"ל דרשוהו לגנאי (שבת סג.). משא"כ בהנך ארבעה שפוט הפסוקים אינו לטוב.

²⁸⁹ ועיין ברמ"א תקנ"ט ס"א ובדרשות מהרי"ל הו"ד בכה"ח שם אות ז'.